

Kulturdepartementet

Enheten för civila samhället och nationella
minoriteter

Departementssekreterare

Majlis Nilsson

08-4059504

073-8047350

majlis.nilsson@regeringskansliet.se

Rapport avseende Europeiskt ramverk om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet 2020-2030

Den 6 oktober 2020 presenterade EU-kommissionen nytt strategiskt ramverk för romsk jämlikhet, inkludering och delaktighet (EU Roma strategic framework, for equality, inclusion and participation for 2020-2030). Samtidigt presenterades förslag till rådsrekommendation på samma område (Rådets rekommendation om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, 6070/21), vilken antogs 2 mars 2021. Kommissionen har även tagit fram riktlinjer vid framtagande av nationella strategier för romsk inkludering. Kommissionen uppmanar medlemsstaterna att anta nationella strategier med utgångspunkt i ramverket senast i september 2021.

Meddelandet föranleder inte några lagändringar eller budgetära konsekvenser. Regeringen välkomnar det europeiska ramverket och bedömer att Strategin för romsk inkludering (Skr. 2011/2012:56) i stor utsträckning överensstämmer med det nya ramverket och att någon ändring med anledning av det nya ramverket inte är aktuell.

Regeringen har förslagit en satsning om 14 miljoner kronor för 2022 för att fortsätta arbetet att förverkliga strategin för romsk inkludering. Satsningen uppgår därefter till 18,5 miljoner kronor årligen 2023 och 2024 och därefter 8 miljoner kronor årligen permanent.

Inledning

Romer har befunnit sig inom Sveriges gränser sedan 1500-talet. Den första nedteckningen på romsk närvaro är från Stockholms stads tänkebok från den 29 september 1512. Sedan denna tid har olika grupper av romer kommit till Sverige under olika tidsperioder från flertalet länder i Europa. Romer är ingen homogen folkgrupp utan består av individer från exempelvis olika länder, utbildningsbakgrund och socioekonomisk ställning. Inom folkgruppen finns det olika inbördes uppfattningar och tolkningar av ursprung och språk såväl som kultur och traditioner. Idag lever flera grupper av romer i Sverige, bland annat resanderomer, svenska romer, finska romer, utomnordiska romer och nyanlända romer från före detta Jugoslavien. Romer är en av de fem erkända nationella minoriteterna i Sverige och romani chib (samtliga varieteter) har status som nationellt minoritetsspråk.

År 2006 tillsattes Delegationen för romska frågor vars syfte var att driva på arbetet med att förbättra romers situation i Sverige. Delegationen lämnade sitt i betänkande Romers rätt – en strategi för romer i Sverige (SOU 2010:55) bl.a. förslaget om en strategi som ska säkerställa romers mänskliga rättigheter. I februari 2012 beslutades En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (Skr. 2011/12:56).

Minoritetspolitiken

De fem nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Regeringens ambition på det minoritetspolitiska området är hög; de nationella minoriteternas rättigheter ska säkras. Det av riksdagen antagna målet för politikområdet är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Politikområdet är indelat i tre delområden: diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

I enlighet med Sveriges internationella åtaganden om att skydda och främja de mänskliga rättigheterna har Sverige åtagit sig att vidta lämpliga åtgärder för att inom alla områden av det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör den övriga befolkningen.

Strategin för romsk inkludering, Skr 2011/2012:56

Den tjugoåriga strategin ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken som gäller för de fem nationella minoriteterna. Det övergripande målet för Sveriges strategi för romsk inkludering är *Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom*. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen. Hela genomförandet av strategin sker med inriktning på förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå.

Strategin tar sin utgångspunkt i olika rättigheter enligt internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, dvs. rätten till utbildning, arbete, bostad, bästa möjliga hälsa, social omsorg och trygghet, språk, kultur samt föreningsfrihet.

Romsk delaktighet och romskt inflytande ska genomgående ska säkerställas i arbetet. Regeringskansliet har därför, efter samråd med romska företrädare, tillsatt en romsk referensgrupp där 20 deltagare väljs för tre år i taget. Syftet med referensgruppen är att diskutera hur regeringen kan utveckla och förbättra styrningen och insatserna i strategin för romsk inkludering.

Referensgruppen ska genom deltagarnas kunskap, kompetens eller erfarenhet bidra till att utveckla regeringens strategi för romsk inkludering.

Regeringskansliets romska referensgrupp påpekar att det saknas åtgärder som lever upp till de viktiga målsättningar som beskrivs i den nuvarande strategin. Referensgruppen menar att omfattande aktiviteter behöver göras för att nå upp till målen i strategin.

Målgrupper

Målgruppen i strategin för romsk inkludering är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Kvinnor och barn är prioriterade målgrupper.

Utsatta EU-medborgare är inte en målgrupp i strategin för romsk inkludering, då dessa inte är stadigvarande bofasta i Sverige. Regeringen

arbetar i stället bland annat med att påverka levnadsförhållandena i hemländerna för att åstadkomma skillnad och hållbarhet på lång sikt.

Länsstyrelserna har under 2020 ansvarat för regionala kompetensutvecklingsinsatser i frågor som rör utsatta EU/EES-medborgare, riktade mot myndigheter, kommuner, regioner och de av det civila samhällets organisationer som möter målgruppen.

Ramverkets horisontella mål

Diskriminering och antiziganism

Bekämpa och förhindra diskriminering och antiziganism (Fight and prevent discrimination and antigypsyism)

Strategin för romsk inkludering

Strategin för romsk inkludering utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Regeringen väljer att särskilt betona principen om icke-diskriminering eftersom flera av de problem som drabbar många romer har samband med diskriminering. Det är särskilt viktigt att prioritera levnadsvillkoren för barn och unga för att säkerställa att den nya generationen romer får bättre förutsättningar och möjligheter. Kvinnors situation bör särskilt uppmärksammas eftersom de riskerar dubbel diskriminering, dels för att de tillhör en nationell minoritet, dels för att de är kvinnor.

Romers erfarenheter av diskriminering är en viktig kunskapskälla för olika aktörers verksamheter i bemärkelsen att romer har viktig information och kunskap om hur myndigheters och andra aktörers rutiner, organisering och verksamhet kan bidra till att romer inte har tillgång till rättigheter. Arbetet med att motverka diskriminering av romer och att främja lika rättigheter och möjligheter är ett långsiktigt arbete. Diskrimineringsombudsmannen är en viktig aktör i detta arbete.

Vidtagna åtgärder

2014 togs en vitbok fram, *Den mörka och okända historien - Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*, Ds 2014:8. Syftet med vitboken är att ge ett erkännande åt offren och deras anhöriga och att skapa förståelse för den romska minoritetens situation i dag genom att i ett historiskt sammanhang belysa de övergrepp romer blivit utsatta för och hur

stereotyper och fördomar vuxit fram och levt vidare från generation till generation samt hur dessa har fått ligga till grund för den statliga politiken. Efter att vitboken publicerades har den spridits i stor omfattning till berörda aktörer, både i Sverige och internationellt. Materialet har bidragit till att fler har fått kunskap om romers historia i Sverige.

2014 tillsattes även Kommissionen mot antiziganism som var verksam t.om. juni 2016. Kommissionens arbete syftade till att åstadkomma en kraftsamling i arbetet mot antiziganism och att överbrygga den förtroendeklyfta som finns mellan den romska gruppen och samhället i övrigt.

Regeringen arbetar kontinuerligt mot antiziganism. Ett museum om Förintelsen ska inrättas i Stockholm sommaren 2022, där även folkmordet mot romer uppmärksammas. Statsministern har bjudit in regeringschefer, forskare och civilsamhället till Malmöforum, en internationell konferens om Förintelsen, antisemitism och antiziganism som äger rum hösten 2021. Statens skolverk ska under 2022 och 2023 tillsammans med Forum för levande historia utveckla ett systematiskt arbete med demokratistärkande insatser i skolan, folkbildningen och inom andra delar av utbildning för vuxna. Syftet är att motverka antisemitism och andra former av rasism. Regeringen arbetar även med stöd till civilsamhället, bl.a. utbildning och andra kapacitetsökande åtgärder som förbättrar förutsättningarna och engagemang för nationella minoriteters organisering.

Regeringen har vidare vidtagit en rad åtgärder inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott som beslutades 2016. I planen lyfts antiziganism fram som en av flera former av rasism som behöver uppmärksammas särskilt.

Inom ramen för planen har Barnombudsmannen fått i uppdrag att utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter ta fram och sammanställa kunskap om barns och ungas utsatthet för rasism, däribland antiziganism. Länsstyrelsen i Stockholms län har i uppdrag att öka kunskapen om hur romska barn och unga utsätts för antiziganism i dag. I uppdraget ingår att anordna riktade informationsinsatser på lokal och nationell nivå som samlar romska barn och unga och synliggör frågan bland relevanta aktörer. Länsstyrelsen har inom ramen för uppdraget bl.a. arbetat med att lyfta fram romska förebilder bland barn och unga.

Forum för levande historia genomför en stor utbildningsinsats om olika former av rasism, däribland antiziganism, i historien och idag. Myndigheten genomför bl.a. utbildningar, riktade till skolpersonal och andra offentligtanställda, med fokus på att kvalitetssäkra offentliga verksamheters bemötande av allmänheten genom arbete mot rasism.

Statens medieråd har i uppdrag att ta fram metoder för att motverka bl.a. antiziganism på nätet bland barn och unga. Polismyndigheten har fått i uppdrag att fortsatt utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Inom ramen för uppdraget ska Polismyndigheten bland annat genomföra kompetenshöjande insatser inom myndigheten. Uppdraget till Polismyndigheten innefattar också att beskriva arbetet mot it-relaterade hatbrott och andra brott som hotar demokratin.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende antiziganism och diskriminering.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen men har påtalat att kraftfulla insatser krävs för att motverka antiziganism och diskriminering. Detta är ett av de viktigaste områdena att arbeta med. Insatserna behöver handla om att ändra synen på den romska minoriteten både bland politiker och hos allmänheten, inte minst genom digitala verktyg.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har en central roll i arbetet mot diskriminering. DO:s uppdrag är brett och berör många olika områden. DO:s anslag har ökat med 10 miljoner SEK från år 2015 och 10 miljoner SEK från år 2017.

För att bedriva ett effektivt arbete mot diskriminering behövs flera aktörer. De lokala s.k. antidiskrimineringsbyråernas (ADB) arbete visar på vikten av att motverka diskriminering på lokal och regional nivå. Det finns en stor efterfrågan på deras verksamheter och det finns i dag 16 ADB utspridda över landet. Regeringen har höjt bidraget till ADB från 15 miljoner SEK per år till 29 miljoner SEK per år.

IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance) har under det tyska ordförandeskapet tagit fram en icke-juridiskt bindande arbetsdefinition av begreppet antiziganism (antigypsyism/anti-Roma racism). Sverige har fått

förtroendet att vara ordförande i organisationen från mars 2022 till och med den sista februari 2023.

Den 13 oktober har statsminister Stefan Löfven bjudit in stats- och regeringschefer, internationella organisationer och sociala medieplattformar till Remember – ReAct, Malmö internationella forum för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism. Forumet kommer att behandla fyra teman: Hågkomst av Förintelsen, utbildning om Förintelsen, antisemitism på sociala medier och bekämpande av antisemitism och andra former av rasism. Vid forumet kommer samtliga deltagare presentera sina konkreta åtaganden för att stärka arbetet för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism, antiziganism och andra former av rasism.

Sverige har bl.a. uttalat att:

- Med den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott som utgångspunkt kommer regeringen att fortsätta och förstärka arbetet mot olika former av rasism i Sverige. Särskilda åtgärdsprogram mot antiziganism respektive andra former av rasism ska tas fram. I budgetpropositionen för 2022 föreslår regeringen att arbetet mot rasism förstärks med 8 miljoner kronor årligen.
- Regeringen föreslår en satsning på strategin för romsk inkludering om 14 miljoner kronor 2022 för att fortsätta arbetet att förverkliga strategin. Satsningen uppgår till 18,5 miljoner kronor årligen 2023 och 2024 och därefter 8 miljoner kronor årligen permanent.

Fattigdom och exkludering

Minska fattigdom och exkludering för att minska den socioekonomiska klyftan mellan romer och majoritetsbefolkningen.

(Reduce poverty and exclusion to close the socio-economic gap between Roma and the general population.)

Strategin för romsk inkludering

I enlighet med Sveriges internationella åtaganden om att skydda och främja de mänskliga rättigheterna har Sverige åtagit sig att vidta lämpliga åtgärder för att inom alla områden av det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör den övriga befolkningen. Detta

innebär att de nationella minoriteterna fullt ut ska kunna utveckla sin potential och ha samma förutsättningar i samhället som majoritetsbefolkningen. Samhället ska därför, enligt regeringen, motverka missgynnande och utsatthet av de nationella minoriteterna, inklusive romer.

Vidtagna åtgärder

I januari 2022 kommer Institutet för mänskliga rättigheter att inrättas. Det nya institutet ska bland annat följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Institutet ska också lämna förslag till regeringen om vilka åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. MR-institutet kan på så sätt komma att spela en roll i arbetet med att säkerställa romers rättigheter. Institutet ska inte pröva enskilda klagomål om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende målet att minska fattigdom och exkludering för att minska den socioekonomiska klyftan mellan romer och befolkningen i stort.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen men har påtalat att den socioekonomiska klyftan mellan och befolkningen i stort är fortsatt stor och att kraftfulla insatser behövs framgent, inte minst på lokal nivå med aktiva kommuner.

Romers situation i dag hänger samman med historien och den diskriminering som många romer under lång tid har utsatts för. Ökad kunskap är således nödvändig för att ett framgångsrikt och långsiktigt arbete för att förverkliga romers rättigheter ska kunna bedrivas framöver. Kunskap om historien och dess samband med dagens villkor för romer är därför viktig för regeringens arbete med att förbättra levnadsförhållandena. Regeringen bedömer att en rad insatser fortsatt kommer att krävas för att romers situation ska kunna förbättras och för att välfärdsgapet till majoritetsbefolkningen ska bli mindre.

Kommuner och andra aktörer kan inom givna ekonomiska ramar söka eventuellt tillgängliga medel för romers inkludering från Europeiska socialfonden+.

Delaktighet och inflytande

Främja delaktighet genom egenmakt, samarbete och tillit (Promote participation through empowerment, cooperation and trust)

Strategin för romsk inkludering

Romsk delaktighet och romskt inflytande ska genomgående säkerställas i strategin för romsk inkludering. Detta sker bl.a. genom villkorat statsbidrag till kommuner, riktade uppdrag till myndigheter och genom Regeringskansliets romska referensgrupp.

Genomförandet av strategin ska genomsyras av romsk delaktighet och inflytande, liksom kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Insatser och åtgärder som genomförs inom ramen för strategin ska vara långsiktiga och inriktade på att förverkliga romers tillgång till de mänskliga rättigheterna. Åtgärderna ska genomföras inom befintliga strukturer och verksamhetsområden.

Vidtagna åtgärder

Möjligheten till egenmakt genom samråd är en hörnsten i politiken. Det handlar om erfarenhetsutbyte och förankring, det är mer än att bara ge information. Den 1 januari 2019 förstärktes lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det grundläggande skyddet för de nationella minoriteternas språk och kultur är numera stärkt och det har införts utökade rättigheter inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Kommuner och regioner ska bland annat anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Enligt minoritetslagen ska förvaltningsmyndigheter ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. I och med den ändrade minoritetslagen förtydligades innebörden av samråd med de nationella minoriteterna genom att det bl.a. ställs krav på en strukturerad dialog. Avsikten är att detta ska leda till ett mer kvalitativt och långsiktigt arbete.

Att romers i högre grad än majoritetsbefolkningen har bristande förtroende för myndigheter och det offentliga är en kärnfråga i arbetet med romsk inkludering. Arbetet med strategin har i viss mån bidragit till att minska förtroendegapet och till att fler romer involverats i arbetet, antingen i dialogprocesser, genom statsstöd för att stärka romers organisering eller genom att romer anställts i kommunala verksamheter.

Centralt i arbetet med romsk inkludering har varit att genom statsstöd främja arbete på lokal nivå. Strategin för romsk inkludering har sedan 2012 särskilt involverat 10 kommuner och nästan lika många myndigheter i arbetet. Utöver detta har ytterligare kommuner involverats genom särskilt statsbidrag till verksamhet med brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende målet att främja delaktighet genom egenmakt, samarbete och tillit.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen men har påtalat att formerna för delaktighet och inflytande måste förbättras. Ofta går det romska inflytandet och ägandeskapet förlorat under processernas gång., Detta innebär även möjligheten att delta på lika villkor både vad gäller möjligheten att lägga ner tid på arbetet och att få lön för detta.

Kommunernas insatser utgör en central del i arbetet med att förverkliga strategin för romsk inkludering då den visat sig minska förtroendeklyftan mellan romer och det offentliga och öka kunskapen om romer och romsk historia bland olika offentliga verksamheter.

Det fortsatta arbetet kommer bl.a. inriktas mot att skapa förutsättningar för att både bevara och förankra det arbete som har påbörjats på kommunal nivå, men också att se till att det sprids till fler kommuner samt till att fortsätta stärka romers organisering och egenmakt.

Ramverkets tematiska mål

Utbildning

Tillgång till inkluderande allmän utbildning av god kvalitet (Increase effective equal access to quality inclusive mainstream education)

Strategin för romsk inkludering

Enligt skollagen ska alla ha lika tillgång till utbildning och utbildningen ska vara likvärdig inom varje skolform. Alla barn och elever har rätt till en utbildning av god kvalitet oavsett vem som är huvudman inom varje skolform och var i landet utbildningen anordnas. Barn och elever ska ha lika möjligheter inför fortsatt utbildning och yrkesliv. Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra

sig utbildningen (1 kap. 4, 5, 8 och 9 §§ skollagen). Detta gäller hela befolkningen även romer.

Enligt det europeiska ramverket bör medlemsstaterna säkerställa att alla romer i praktiken har lika tillgång till och samma möjligheter att delta i alla former och stadier av utbildning, från förskola och barnomsorg till högre utbildning, inklusive kompenserande utbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande.

Romska barn har samma skolplikt och rätt till utbildning som alla andra barn har. Romska vuxna har även samma rätt att ansöka om och möjlighet att antas till utbildning inom kommunal vuxenutbildning, yrkeshögskolan, högre utbildning och folkbildning som alla andra vuxna.

Vidtagna åtgärder

För att åstadkomma reella förändringar när det gäller romska elevers studieresultat måste såväl ansvariga myndigheter som kommuner och romska föräldrar ta aktivt ansvar. Att åstadkomma bättre resultat handlar i första hand om att förbättra efterlevnaden av redan befintliga bestämmelser och säkerställa att dessa tillämpas i praktiken för romer.

Statens skolverk har sedan 2012 ansvarat för genomförandet av vissa åtgärder inom strategin för romsk inkludering, bl.a. har myndigheten haft fem uppdrag som berör romer som nationell minoritet. Uppdragen handlar om både uppdragsutbildningar, översyn av läroplanen samt information – och kunskapspridning. Arbetet har skett med utgångspunkt i minoritetslagen och språklagen samt vad som framgår av läroplanen för grundskola, förskoleklassen och fritidshem från 2011 (lgr11). Av läroplanen framgår att elever efter genomgången grundskola ska ha kunskap om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.

Under 2012-2019 beviljades 10 kommuner statsbidrag för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering. En del av statsbidraget avsåg anställning av brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Vetskapen om att det finns personal med romsk språk- och kulturkompetens i skolan har bidragit till att föräldrarna känner en större trygghet i att ha sina barn i skolan. För skolpersonalen har brobyggarna bidragit med ökad förståelse för de romska barnens skolsituation och att personalens kunskap om den

romska kulturen och historien ökat. Brobyggarna har även bidragit till en ökad närvaro bland eleverna och ökad motivation för skolarbetet.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende det tematiska målet utbildning.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen och påpekar att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. En rad olika åtgärder bör därför genomföras. Inte minst behöver skolan öka förutsättningarna för att romska elever inte ska känna sig utsatta i skolan p.g.a. sitt ursprung.

Möjligheterna till att studera romani chib genom modersmålsundervisningen behöver förbättras. Brobyggarna i skolan har varit ett viktigt verktyg som bör fortsätta

Regeringen bedömer att utgångspunkten för nya insatser bör vara hur strukturer och verksamhetsområden kan säkerställa att också romer får tillgång till de mänskliga rättigheterna, i synnerhet rätten till utbildning.

Skolan behöver bli mer jämlik för att ge alla elever mer likvärdiga förutsättningar att uppnå goda kunskapsresultat. Det krävs fortsatta insatser för att fler elever ska lära sig mer. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov och skolans strävan att uppväga skillnader i barnens och elevernas olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Genom en nationell samordning kan fler elever få tillgång till undervisning i ett nationellt minoritetsspråk. Regeringen har i budgetpropositionen för 2022 föreslagit att Skolverket får i uppdrag att samordna undervisningen och myndigheten ska då kunna disponera medel för detta. Medel ska fördelas för att finansiera en ökad användning av fjärrundervisning och för att koordinera huvudmännens undervisning i de olika språken.

Arbete

Tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet. (Increase effective equal access to quality and sustainable employment)

Strategin för romsk inkludering

Arbete är ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap. Romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden måste därför förbättras, särskilt gäller detta unga romer. Kommunerna har en central roll när det gäller romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden och att följa upp sysselsättningsgraden bland romer.

Arbetsförmedlingen ska verka för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt bland annat genom att prioritera dem som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden. Verksamheten ska utformas så att den främjar mångfald och jämställdhet samt motverkar diskriminering i arbetslivet och en könsuppdelning på arbetsmarknaden. Myndigheten ska även verka för att alla arbetssökande får ta del av stöd, service och program på lika villkor. Detta gäller för befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.

Vidtagna åtgärder

Arbetsförmedlingen har sedan 2012 haft ett flertal uppdrag inom ramen för romsk inkludering, bl.a. att utifrån lokala förutsättningar sprida information och kunskap bland romer om den service och det stöd som myndigheten kan erbjuda, säkerställa individuellt stöd, samarbeta med kommuner som medverkat i pilot- och utvecklingsverksamheten och romska representanter och sakkunniga, och säkerställa att det inom myndigheten finns nödvändig kunskap om romer som nationell minoritet.

Myndigheten har vidare i uppdrag att förbättra kvinnors möjligheter att ta del av insatserna, säkerställa att det i myndigheten finns för verksamheten nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet, samt att samråda med romska företrädare och sakkunniga.

Arbetsförmedlingen har ett fortsatt uppdrag att under 2020–2023 vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i sin verksamhet. Arbetsförmedlingen har bl.a. rapporterat att de inte kan utläsa någon förändring för romer på arbetsmarknaden i de tio kommunerna som erhållit statsbidrag under 2012–2019. Av intervjuer med romer framgår att många romer ständigt förhåller sig till sin romska identitet och löpande gör

överväganden om de ska vara öppna med sin romska identitet eller inte. Detta faktum ställer höga krav på myndigheters och kommuners arbete för romsk inkludering.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende det tematiska målet arbete.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen. Arbete är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. Arbetsförmedlingens arbete med romer behöver stärkas. Romska kundresurser på Arbetsförmedlingen har varit ett viktigt verktyg som bör fortsätta.

Det krävs ett långsiktigt och strategiskt arbete för att romer ska få tillgång till sin rätt till arbete, som både synliggör och motverkar de hinder som romer ställs inför som arbetsökande.

Kommuner och andra aktörer kan inom givna ekonomiska ramar söka tillgängliga medel från Europeiska socialfonden+ för insatser för grupper som står långt arbetsmarknaden, i syfte att dessa ska komma i arbete eller utbildning.

Hälsa och social omsorg

<p>Hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet (Improve Roma health and increase effective equal access to quality healthcare and social services)</p>

Strategin för romsk inkludering

Det krävs ett långsiktigt arbete inom många områden för att romer ska få bättre hälsa och den sociala delaktigheten ska öka. Ett särskilt fokus avseende romers hälsa bör läggas på hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser. I juni 2018 antog riksdagen ett nytt övergripande nationellt mål för folkhälsopolitiken ”att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation”. Detta gäller befolkningen i stort och omfattar också romer. Det av riksdagen fastställda målet för individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer,

samt att stärka skyddet för utsatta barn. Detta gäller befolkningen i stort och omfattar också romer. Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen är centrala aktörer när det gäller att beskriva och följa upp situationen för romer i förhållande till målen.

När det gäller socialtjänsten är målet för satsningarna att fortlöpande kunna garantera lagstiftningens krav på god kvalitet sett ur ett brukar- och medborgarperspektiv. Inom det generella arbetet som riktar sig till alla, handlar det framför allt framöver om att säkerställa att också romers utmaningar och behov beaktas på samma sätt som majoritetsbefolkningens.

Vidtagna åtgärder

Någon allmängiltig hälsodefinition finns inte i Sverige utan hälsa är ett relativt begrepp. Synen på vad hälsa är hör ihop med värderingar och kulturmönster och förändras över tid. De flesta politik- och sakområden påverkar människors hälsa. De åtgärder som ska vidtas av länderna för att säkerställa att rätten till hälsa uppfylls omfattar fundamentala insatser för att minska ohälsan i befolkningen. Länderna ska också skapa förutsättningar som garanterar tillgång till hälso- och sjukvård för alla på lika villkor.

Kommuner som erhållit statsbidrag för att utveckla sitt arbete med romsk inkludering har bl.a. genomfört riktade insatser till romer för att främja romers hälso- och livssituation t.ex. genom hälsoguider. Riktade insatser har även förekommit genom brobyggare och enskilda projekt, bl.a. till målgruppen romska ungdomar och unga vuxna.

Socialstyrelsen har utöver uppdragen med att medverka i arbetet med två nulägesbeskrivningar haft två specifika uppdrag med koppling till strategin för romsk inkludering. År 2016 fick myndigheten i uppdrag att i samverkan med Skolverket ta fram en lämplig uppdragsutbildning för personer med romsk språk- och kulturkompetens som skulle anställas för arbete inom förskola, förskoleklass, skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen ansvarade särskilt för de delar i utbildningen som rör socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Socialstyrelsen fick under 2016 även i uppdrag att genomföra en utbildningsinsats riktad till socialtjänsten baserat på utbildningsmaterialet ”I bemötandet tar framtiden form” som publicerades samma år.⁷¹ Utbildningsmaterialet är ett resultat av ett regeringsuppdrag inom ramen för

strategin för romsk inkludering. I uppdraget ingår även att genomföra ett utvecklingsarbete avseende omhändertagande av romska barn.

Enligt Socialstyrelsen finns det ett fortsatt behov av tillitsskapande insatser för att skapa förtroende för socialtjänstens möjligheter att ge stöd och hjälp samt riktad information om rättigheter och vad socialtjänsten kan erbjuda. Det finns även ett behov av förebyggande socialt arbete, områdesarbete och tidiga insatser där också brobyggare eller andra romska sakkunniga kan vara ett stöd.

Länsstyrelsen i Stockholms län genomförde under 2013 en fördjupad studie för att utröna vilka frågor som är viktigast för jämställdheten mellan romska kvinnor och män, flickor och pojkar. Slutsatsen i rapporten är att kön inte verkar vara den maktordning som i första hand avgör hur romer bemöts av myndigheter och arbetsgivare. Några områden kan dock urskiljas där ansvariga myndigheters bemötande av romer tyder på att romska kvinnor och män får sina rättigheter uppfyllda i olika stor utsträckning; barnomsorg, sjukvård och omsorg om äldre, skola, socialtjänst och arbete.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har fördelat bidrag till projekt som syftar till att främja romers hälsa. Myndigheten bedömer att bidraget har genererat goda resultat och bättre förutsättningar att arbeta med hälsofrämjande insatser riktade till romer.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende det tematiska målet hälsa och social omsorg.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen och föreslår främst kunskapshöjande insatser riktade till hälso- och sjukvårdspersonal samt personer inom socialtjänsten. Dessa behöver kunskaper om romers livsvillkor men även kunskap om minoritetslagstiftningen. Hälso- och sjukvården samt socialtjänsten behöver anställa personer med romsk språk- och kulturbakgrund. Brobyggarna inom socialtjänsten har varit ett viktigt verktyg som bör fortsätta.

Bostad

Tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster (Increase effective equal access to adequate desegregated housing and essential services)

Strategin för romsk inkludering

Bostadsfrågan är en kärnfråga när det gäller romers inkludering i den meningen att den får betydande effekter för den enskildes levnadsvillkor i stort, bl.a. i fråga om möjligheter till arbete och utbildning, liksom för barnens rätt och möjligheter till en stabil skolgång. Målet bör vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som majoritetsbefolkningen i övrigt. Boverket har en central roll när det gäller att ge en beskrivning av situationen för romer i förhållande till målet.

Regeringens generella arbete handlar framför allt om att säkerställa väl fungerande bostadsmarknader med långsiktigt stabila regelverk samt med sunda och förutsägbara villkor för byggande, ägande och förvaltning av bostäder i alla upplåtelseformer. Bostäder med god kvalitet ska eftersträvas och konkurrens ska råda inom byggsektorn och bostadsmarknaderna. Detta är viktiga åtgärder också för romers tillgång till bostad. Sammantaget anser regeringen att det långsiktiga målet bör vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som majoritetsbefolkningen.

Vidtagna åtgärder

Boverket har haft uppdrag att ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar med syfte att öka kunskapen om romers situation på bostadsmarknaden samt motverka diskriminering. Arbetet genomfördes tillsammans med ett nätverk bestående av romska representanter, samt representanter för fastighetsägare och hyresvärdar. Inom ramen för uppdraget arbetade man med medbestämmande och den produkt man tillsammans valde att ta fram var en webbutbildning som skulle ledas av romska utbildningsledare. Utbildningen erbjuds kostnadsfritt och ges på plats hos intresserade bostadsbolag och romska utbildningsledare håller i de gruppdiskussioner som är en del av utbildningen. Boverket har även medverkat i de två nulägesbeskrivningarna.

Bedömning

Någon revidering av Skr 2011/12:56 bedöms inte vara nödvändig avseende tematiska målet bostad.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen och föreslår främst kunskapshöjande insatser riktade till fastighetsägare i syfte att motverka diskriminering på bostadsmarknaden för romer.

Bostaden har fundamental betydelse för ett fungerande medborgarskap. Situationen i Sverige är inte sådan att det handlar om att tillhandahålla en grundläggande standard, t.ex. vad gäller vatten och el enligt kommissionens förslag till mål. Målsättningen bör således gälla andra frågor. Det framstår enligt regeringens bedömning tydligt att diskriminering av romer på bostadsmarknaden är ett problem när det gäller romers tillgång till bostad. Det är vidare nödvändigt att ta ett helhetsgrepp på romers livssituation, bl.a. från kommuner, för att romer långsiktigt ska kunna få tillgång till bra bostäder. Så länge romer möter svårigheter på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt, kommer de även att ha svårt att etablera sig på bostadsmarknaden.

Rapportering, uppföljning och utvärdering

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 haft i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom strategin för romsk inkludering. I uppdraget ingår att stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering och att se till att dessa kontinuerligt sprids till kommuner, landsting och berörda myndigheter. Kommuners och myndigheters samråd med romska företrädare om arbetssätt och metoder ska särskilt beaktas.

Det förekommer inte insamling av statistik baserat på etnicitet i Sverige. Andra metoder för att kunna följa utvecklingen måste följaktligen användas. I uppdraget till Länsstyrelsen i Stockholms län ingår därför att utveckla ett uppföljningssystem utifrån tidigare erfarenheter med så kallade nulägesbeskrivningar.

Fokus för uppföljningen av Strategin för romsk inkludering är hur myndigheter och kommunala verksamheter arbetar för att romer ska få tillgång till sina rättigheter när det gäller arbete, utbildning, bostad, hälsa samt social omsorg och trygghet. Frågor som rör bemötande, diskriminering, antiziganism, delaktighet och inflytande är utifrån ett rättighetsperspektiv av särskilt intresse.

Länsstyrelsen i Stockholm har där utöver haft regeringens uppdrag att i samverkan med Arbetsförmedlingen, Boverket, Diskrimineringsombudsmannen, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Skolverket och romska sakkunniga göra en nulägesbeskrivning i de kommuner som under perioden 2012–2017 beviljats statsbidrag för utvecklingsverksamhet för romsk inkludering på lokal nivå (Romsk inkludering lokalt – nuläget i kommuner med statligt stöd 2012–2017).

Övrigt

Enligt EU-ramverket och den rådsrekommendation som följer denna bör medlemsstaterna även arbeta med frågor som rör kultur och språk samt civil organisering. Detta är två målområden i Strategin för romsk inkludering.

Kultur och språk

Strategin för romsk inkludering

Sverige har genom ratificeringen av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk bl.a. åtagit sig att främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken i Sverige. Detta innebär bl.a. att Sverige förbundit sig att tillhandahålla utbildning och fortbildning av de lärare som behövs för att kunna erbjuda modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken.

I det av riksdagen fastställda målet för den nationella minoritetspolitiken ingår att stödja de nationella minoritetsspråken så att de hålls levande. Det innebär att de nationella minoriteterna ska ges möjligheter att tillägna sig, bruka och utveckla sitt modersmål och utveckla en egen kulturell identitet. De nationella minoriteterna ska kunna överföra sitt minoritetsspråk och sin kultur till nästa generation. De nationella minoritetsspråken, som utgör en del av det svenska kulturarvet, ska kunna bevaras och utvecklas som levande språk i Sverige.

Vidtagna åtgärder

Insatser för romska barn och elever som skett i förskolor och skolor är modersmålsstöd, modersmålsundervisning och studiehandledning på romani, liksom romska brobyggare i skolan, studiemotiverande insats och läxhjälp.

På skolans område finns det sammantaget en omfattande rättighetslagstiftning, men det behövs även omfattande åtgärder för att säkerställa denna rätt.

Det finns regleringar på nationell nivå som styr utbildningen i nationella minoritetsspråk inom skolväsendet. Reglerna ger elever rätt till undervisning i grundskola och motsvarande skolformer samt i gymnasieskola och gymnasiesärskola.

I december 2020 beslutade regeringen om en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp och för landets kommuner. Biblioteken ska vara stöd för landets kommuner och främja medieförsörjning på de nationella minoritetsspråken. Tillgång till litteratur för barn och unga ska särskilt beaktas. Idag finns inget motsvarande bibliotek för romani chib som det finns för de övriga nationella minoritetsspråken. Kungl. biblioteket bör därför särskilt se över och lämna förslag på hur biblioteksverksamhet för romani chib kan främjas.

Regeringen har i september 2021 föreslagit en satsning på 90 miljoner kronor för förstärkning av arbetet för nationella minoriteter. Ett handlingsprogram för bevarandet av de fem nationella minoritetsspråken ska utarbetas samt språkcentrum för revitaliseringen av finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Bedömning

Arbetet med att stärka romskt språk och kultur sker framför allt inom ramen för det generella minoritetspolitiska arbetet. Det krävs ett långsiktigt arbete för att stärka de nationella minoriteternas språk och kultur. Det är stora skillnader mellan språkens förutsättningar när det till exempel gäller antalet talare vilket också påverkar tillgången på lärare och förutsättningarna för att tillhandahålla läromedel och annat undervisningsmaterial. Rekryteringsbasen för studier i vissa minoritetsspråk på högskolenivå är därmed också begränsat.

Regeringen bedömer att kultur och språk är viktiga förutsättningar inte bara för en människas identitet, utan också för samhällets utveckling och sammanhållning. Att arbeta med språk- och kulturfrågor kan stärka den egna identiteten och stoltheten för det romska kulturarvet. Enligt regeringens bedömning kan kulturen också ha en viktig funktion att överbrygga den

förtroendeklyfta som är vanligt förekommande mellan romer och icke-romer. Det är därför viktigt att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med det fastslagna målet för den nationella minoritetspolitiken.

Institutet för språk- och folkminnen, Isof, har en central roll i förhållande till målet. Regeringen bedömer att det arbete som Institutet för språk och folkminnen bedriver på området behöver fortsätta bl.a. avseende språkvårdande insatser och fördelningen av medel för revitaliseringsinsatser i enlighet med förordningen (2010:21) om statsbidrag för insatser till stöd för de nationella minoritetsspråken.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen men påtalar vikten av att romskt språk och kultur genomsyrar hela strategin. Det krävs en radikal förstärkning på dessa områden, annars riskerar romsk kultur och språk försvinna med tiden.

Civil organisering

Strategin för romsk inkludering

Romsk delaktighet och romskt inflytande är nödvändigt för att åstadkomma förändringar när det gäller romers livsvillkor. Regeringen har därför valt att inkludera delaktighet och inflytande som en central del av styrningen av den tjugoåriga strategin för romsk inkludering. Delområdet organisering i strategin omfattar arbete för att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet.

Det av riksdagen fastställda målet för politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhällets organisationer som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske genom att i dialog med det civila samhällets organisationer utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga, stärka dess förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden samt fördjupa och sprida kunskap om det civila samhället. Detta gäller det civila samhället i stort och innefattar därigenom också romer.

Vidtagna åtgärder

Mellan 2016 och 2019 hade Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor, MUCF, i uppdrag att fördela stöd enligt förordning

(2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer. Under 2020 har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) haft i uppdrag att genomföra insatser som ska bidra till att förbättra förutsättningarna för unga romers engagemang i det civila samhället och för romska ungdomsorganisationers deltagande i samhällslivet. I uppdraget ingick att genomföra utbildning i föreningsteknik och erfarenhetsutbyte mellan romska och icke-romska organisationer.

Enligt MUCF har insatserna bidragit till att förbättra förutsättningarna för unga romers engagemang i det civila samhället och för romska ungdomsorganisationers deltagande i samhällslivet. MUCF bedömer även att bidragsgivningen har bidragit till stödformens ändamål att främja romers hälsa och att ge civilsamhället och särskilt romska organisationer bättre förutsättningar att arbeta med hälsofrämjande insatser riktade till romer. Stödet stärker också det romska civilsamhällets kapacitet. Myndigheten anser att romsk förankring och delaktighet är nödvändigt för ett framgångsrikt arbete. Dialog och partnerskap med romska representanter bör därför ses som eftersträvansvärt i arbetet med romsk inkludering.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördelar även årligen bidrag i enlighet med förordningen om statsbidrag till verksamheter mot rasism och liknande former av intolerans, däribland antiziganism.

Bedömning

Regeringen anser att romska organisationer redan i dag fyller en viktig funktion och bidrar med väsentliga kunskaper för samhället. Regeringen vill tillvarata detta engagemang och den kraft som finns inom olika romska organisationer – och bland romer som vill delta eller redan deltar i andra typer av civilsamhällesorganisationer – för att tillsammans åstadkomma en förändring av romers livsvillkor. Regeringen finner att det är viktigt att på olika sätt stödja romers möjligheter att synliggöra gruppens behov i samhället, men också att bidra till att öka kontakter mellan romer och icke-romer. Regeringen ser vikten av att stötta ett romskt engagemang i det civila samhällets organisationer när det handlar om att skapa och delta i egna organisationer baserade på etnisk grund och att delta i andra typer av organisationer, t.ex. kultur- eller idrottsföreningar.

Det civila samhällets organisationer har enligt regeringens bedömning en central roll i att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet.

Regeringskansliets romska referensgrupp delar bedömningen men påtalar behovet av mer ekonomiska medel till romska organisationer.